

IJTIMOY MOBILLIK VA TA'LIM TIZIMI ISLOHOTLARI: O'ZBEKISTON TAJRIBASI

Karimova Lola Muzafarovna

Buxoro davlat tibbiyot instituti

Ijtimoiy fanlar kafedrası dotsenti, PhD

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16900956>

Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy mobillikning eng muhim omillaridan biri ta'lim tizimidir. Chunki ta'lim shaxsning bilim va malakasini oshirib, uni jamiyatdagi yuqori ijtimoiy pog'onalariga ko'tarilishiga sharoit yaratadi. O'zbekiston mustaqillik yillaridan buyon ta'lim sohasida keng ko'lamlı islohotlarnı amalga oshirib, fuqarolarning ijtimoiy mobilligini ta'minlashni milliy siyosatning asosiy ustuvor yo'nalishiga aylantirdi. Ayniqsa, Yangi O'zbekiston davrida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va xalqaro standartlarga moslashtirish ijtimoiy mobillikni oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda.

Ijtimoiy mobillik tushunchasini ilmiy muomalaga olib kirgan sotsiolog Pitirim Sorokin uni ikki ko'rinishga ajratadi: vertikal va gorizontal mobillik. Vertikal mobillik shaxsning ijtimoiy maqomi oshishi yoki pasayishini ifodalasa, gorizontal mobillik maqomni saqlagan holda boshqa hudud yoki soha bo'ylab harakatni bildiradi. Migratsiya ko'pincha gorizontal mobillik sifatida namoyon bo'ladi, ammo ko'plab hollarda vertikal ko'tarilish imkonini ham yaratadi.

Migratsiya ko'plab insonlar uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Avvalo, u mehnat bozorida bandlik masalasini hal etishga xizmat qiladi. Migrantlar xorijda ishlash orqali o'z oilasining iqtisodiy ahvolini yaxshilaydi, farzandlarining ta'lim olishini ta'minlaydi va jamiyatdagi ijtimoiy maqomini oshiradi. Shuningdek, xorijda orttirilgan bilim va tajribalar, yangi texnologiyalar va boshqaruv ko'nikmalari vatanga qaytgach, mahalliy rivojlanishga hissa qo'shadi. Migratsiya orqali jamiyatga turli madaniy qadriyatlar kirib kelib, ijtimoiy hayotning boyishiga olib keladi.

Migratsiya jarayonlari ijobiy tomonlari bilan birga, ayrim muammolarni ham yuzaga keltiradi. Ulardan biri migrantlarning huquqiy himoyasining yetarli emasligidir. Ko'p hollarda migrantlar mehnat shartnomalari va ijtimoiy kafolatlarsiz ishlashga majbur bo'ladi. Shuningdek, "miya oqimi" hodisasi — ya'ni malakali kadrlarning xorijga ketishi — vatan uchun katta yo'qotishdir. Oilalarning uzoq muddat ajralib qolishi bolalar tarbiyasi va ijtimoiy muvozanatga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, migrantlarning yangi jamiyatga moslashuvi jarayonida madaniy va til to'siqlari ham muammolar tug'diradi.

AQSh migratsiyani ijtimoiy mobillikning eng samarali vositasiga aylantira olgan davlatlardan biridir. Ko'plab muvaffaqiyatli olimlar va tadbirkorlar migrantlar yoki ularning avlodlaridan chiqqan. Yevropa Ittifoqida esa ichki erkin harakat tamoyili tufayli fuqarolar osonlik bilan boshqa davlatlarda o'qish va ishlash imkoniga ega. Janubiy Koreya va Yaponiya kabi mamlakatlar demografik muammolar sabab migratsiya oqimiga ehtiyoj sezmoqda. Markaziy Osiyo mamlakatlarida esa Rossiya va Qozog'iston asosiy qabul qiluvchi hudud hisoblanadi. Bu davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, migratsiya to'g'ri boshqarilganda, u jamiyatning barqaror rivojiga xizmat qiladi.

O'zbekiston mustaqillikdan buyon migratsiya oqimlarining faol ishtirokchisidir. Millionlab o'zbekistonliklar Rossiya, Qozog'iston, Janubiy Koreya va Turkiyada mehnat qilmoqda. Davlat bu jarayonni tartibga solish maqsadida Mehnat migratsiyasi agentliklarini tashkil etdi, migrantlarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha xalqaro shartnomalar

imzolandi. Migrantlar yuborayotgan pul o'tkazmalari mamlakat iqtisodiy barqarorligiga katta hissa qo'shmoqda. Shu bilan birga, chet elda tajriba orttirgan migrantlarning vatanga qaytgach, o'z faoliyatini davom ettirishi ham ijtimoiy mobillikni oshirmoqda. So'nggi yillarda ayollar migratsiyasining oshishi ularning iqtisodiy mustaqilligini kuchaytirib, jamiyatdagi mavqeini yaxshilamoqda.

O'zbekistonda ham migratsiya jarayonlari bilan bog'liq muammolar mavjud. Bular qatoriga migrantlarning huquqiy himoyasini kuchaytirish, malakali kadrlarning chet elga ketishi, oilalarning uzoq muddat ajralib qolishi, migratsiya oqibatida hududiy tengsizlikning ortishi kiradi.

Kelgusida migratsiya va ijtimoiy mobillikni uyg'unlashtirish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim: xorijiy davlatlar bilan hamkorlikni kengaytirish, migrantlar huquqlarini raqamli texnologiyalar yordamida himoya qilish, qaytib kelgan fuqarolarni mahalliy mehnat bozoriga integratsiya qilish, yoshlar va ayollar uchun maxsus imkoniyatlar yaratish, xalqaro tajribadan samarali foydalanish.

Migratsiya jarayonlari ijtimoiy mobillikning eng keng tarqalgan va samarali shakllaridan biridir. U nafaqat shaxsning balki butun jamiyatning iqtisodiy va madaniy rivojiga hissa qo'shishi mumkin. Shu bilan birga, huquqiy va ijtimoiy muammolarni hal etish ham muhimdir. O'zbekiston tajribasi ko'rsatadiki, migratsiya oqilona boshqarilganda, u mamlakat taraqqiyoti va fuqarolarning ijtimoiy pog'onalar bo'ylab yuqoriga ko'tarilishiga xizmat qiladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Parsons T. *The Social System*. Glencoe: The Free Press, 1951.
2. Giddens A. *Sociology*. Polity Press, 2013.
3. Karimov I. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 27-iyundagi "Yoshlarni qo'llab-quvvatlash va ularning bandligini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5150-son qarori.